

Uusi (?)yliopistomme hölön-pölynkoneena, mallikkaana, arvoitusratkaisijana ja oivaltajana

Kuten tiedämme kaikki Irakin sotaan vuonna 2002 enemmän tai vähemmän osallistuneet vastustivat sitä. Yhdysvallat ja sen turvallisuushallinto olivat epäonnistuneet 11. syyskuuta 2001 lähes täydellisesti tai näin on oikeus olettaa. Väitän savunneiden tornien levittäneen jättävän turvattomuuden ja esoteerisuuden – salatiedon – pelkoverkon maailman ylle. Turvallisuusriskien analyysi sai tästä kauheudesta silti uutta tuulta.

Jos jossain on jotain pahaa, niin aina on jotain hyvääkin. Presidentti George W. Bushin hallituksen puolustusministeri Donald Rumsfeld sai ”jos et ole koskaan kritisoitu, et ole juuri mitään saanut aikaankaan” – hengessään aikaiseksi hyvän riskimatriisin: tietää, että tietää (1), tietää, ettei tiedä (2), ei tiedä, että tietää (3) ja ei tiedä, ettei tiedä (4). Rumsfeldin tiedotustilaisuus vuonna 2002 on pysäyttävän vakavaa puhetta kaikille tieteentekijöille – ei vain hallinto- ja oikeustieteilijöille (Rumsfeld 2002). Hänen puheensa aikana, joku kuulijoista silti nauraa. Ehkäpä kuulija ei tiedä, ettei tiedä, eikä halua kuulla tietävänsä sitä, mitä ei tiedä tai jopa tietää.

Rumsfeldin matriisi saa minut allegorisesti väittämään: Jos me, Yliopisto, emme tiedä mitä olemme, mutta teemme rahoittajamme miellyttääksemme parhaamme mitä tiedämme siitä mistä jo tiedämme, mutta väheksymme niitä, jotka eivät tiedä, itsemme mukaan lukien, etteivät tiedä, niin kuka meistä haluaa enää tietää, ettei heillä, jotka eivät tiedä tietävänsä on kaikki vastaukset, joita me, Yliopisto, emme uskaltaneet edes kysyä – mukamas tietävinä”.

Tämä johtaa vaikeisiin kysymyksiin: mitä me, Yliopisto, olemme kun tiedämme mitä tiedämme, tiedämme mitä emme tiedä, mitä emme tiedä siitä, mitä tiedämme ja mitä emme tiedä siitä mitä emme tiedä. Analysoin tätä seuraavaksi.

Itsestäänselvyyksien Yliopisto tuottaa tietoa siitä, mistä jo tiedetään. Se on ”hölynpölykone”. Julkaisee tutkimuksia, joiden selitysaste ei riitä mihinkään. Pahimmillaan vielä kalliisti kerätyillä - täysin irrelevanteilla tai jopa epäadekvaateilla aineistoilla. Mutta se tuottaa, ja todella paljon välttääkseen riskejä ”julkaise tai tuhoudu” hengenmukaisesti. ”Hölynpölykoneen” vapaamatkustajat tai julkaisen edes jotain” julkaisujen määrällä rehen-telijät pyytävät kavereiltaan: ”viittaa mun juttuun, vaikket sitä lukisikaan”. Äärimmäisen perverssyyden huippu hämöttää heti.

Hölynpölykoneen vihtahousut temmeltävät opportunistisesti kaikkialla missä raha liikkuu. Muttei se heidän vika aina ole, onhan se sielullisesti joskus huorattava, että saa edes leipää. Surullista on silti se, että he joutuvat julkaisemaan elääkseen mitä tahansa mikä ei edes liity heidän omaan ”sielullisesti rakkaaseen” ja toivon mukaan omaaniseen tutkimusaiheeseen.

Valitettavasti tai onneksi näitä julkaisuja ei lue juuri kukaan. Nurkkaan ajatetut nuoret tutkijat julkaisevat yli 100 vuotiaita tutkimustuloksia uudelleen. ”Pätkätyöllä ahdistellut” eivät vain tiedonhakukoneilla löytäneet niitä väärillä avainsanoilla. Ehkä jotain pitäisi lukea, kun tiedonhaku ei anna asioille merkityksiä. So what! – kunhan saa siis edes jostain leipää. Mutta Miles Davisin sävellyksessä *So What* kaikki kehittyvä vähitellen hengen salpaavaan musiikaaliseen kliimaksiin. Ja hän etsi yli vuoden orkesteriinsa basistia jakaakseen saman rytmisen aikakäsityksen. Tämä Yliopisto on kaukana Milesin neroudesta. Rauhantutkija ja nobelisti Johan Galtung (2003, 189) sivaltaa hölynpölykonetta aika lailla:

”Ideoiden köyhyydestä kärsivät tutkijat tarvitsevat kyllä sen kompensoimiseksi suuria määrärahoja. Mutta jos kyse on pikemminkin rahan kuin vastausten hakemisesta, suosittelen siirtymistä elinkeinoelämän palvelukseen”

Perinteinen Yliopisto tekee tietoa siitä, mistä ei tiedetä mitään. Se on oikean ja väärän ”mallikas”. ”Mallikas” on konvergenttien dikotomisten asetelmien luvattu kehto – myy mustavalkoisuutta vaikka väkisin pluralismille ja sisäänpäin nauraen. Etsitään kuuluisuutta todellisuuden pelkistämisen ja yleistämisen tavoittelulla. Tässä ei silti ole mitään pahaa, jos tutkimuskohdetta lähestytään sen perusluonnetta vastaavasti. Pitkittäistutkimuksin ja samoin asetelmin testataan teorioita eri maissa ja tavoitellaan myös tulevaisuuden ennustamista. Maailma ei ole, onneksi tai valitettavasti, silti aina mustavalkoinen. Siksi ”mallikkaan” ratkaisut eivät yksin riitä pluralistisessa maailmassa. Ja vaikka luonnontieteilijät ovat tietyn kolmen vuoden ajan kuluessa tiedonhakukoneiden mukaan löytäneet lähes 30 000 kertaa samalla asetelmalla saman vastauksen, niin se jättää kyllä sanattomaksi. Joillekin tutkimus on väline johonkin muuhun.

Jos tilastomenetelmin keskitytään selvittämään, onko ero niin pieni, että se voi syntyä sattumalta – johtaa se helposti, ellei peräti väkisininkin sattumaan. Kansojen ja maidenkin vertailussa jahdataan eroja ja saadaan eri luokkia – mutta kannattaisi ehkä joskus kysyä: miksi? ”Ei kielletyille alueille lähde pelkästään provosoidakseen, vaan koska oma ikuinen ”miksi” pakottaa” kuten Galtung (2003, 190) muistuttaa. Jos kaikesta suoriutuu mallikkaasti, niin onko mahtanut edes ehtiä syntymäänkään.

Suurten arvoitusten Yliopisto luo tietämättä tietoa siitä, mistä jo tiedetään jotain. Se on ”arvoitusratkaisija”. Ja edistää uutta luovaa ajattelua tietämättään. ”Arvoitusratkaisijan” tutkijat vakuuttuvat ihmisen intuitiivisesta kyvystä tietää enemmän kuin mitä ihminen luulee tietävänsä. Uskaltavat tämän seurauksena päättelyihin, jotka eivät välttämättä kestä tiukan rationaalista testiä. He ovat siis auliin valmiita antamaan enemmän sielulleen anteeksi intuitiiviset päättelyvirheensä kuin aivoilleen. Tästä meille löytyy koko joukko suuria kertomuksia niin fosforin keksijä Henning Brandista kuin Ruotsin tulitikkukuninkaaksi tehneestä Karl Scheelestä (ks. Strathern 2001). Entä Galtungin (2003, 184) ajatus tästä tieteestä: ”Intuition siemenet ovat kenties kaikkein itävimpiä”.

Oivallusten Yliopisto luo tietämättään tietoa siitä, mistä ei tiedetä. Se on oivaltaja. Se pohtii divergenttisesti sitä, mitkä ovat ne ilmiöt, joista emme tiedä, ettemme tiedä. Nämä ilmiöt eivät ole meille tuttuja, koska emme ole niitä kokeneet tai emme edes kykene kuvittelemaan niitä todelliseksi. Kuten esimer-

kiksi japanilaisten hyökkäys Pearl Harboriin 1941. Kuka sen olisi osannut kuvitella? Myös suurin osa esoteerisista liikkeistä tuottavat ”jäsenistölleen salaista tietoa” rituaalien, magian ja mystiikan keinoin (vrt. ruusuristiläiset veljeskunnat, vapaamuurarit jne.). Oivaltaja pyrkii myös ymmärtämään siis sitä tietoa, jota ei ole vielä osattu käsitteellistää. Uskon, että tämä Yliopisto ”uusien ilmiöiden käsitteellistäjänä” kokee suuren suosion.

Onko meidän huolestuttava ”hölynpölyriskistä”? Kyllä. Tämä ei ole vain tieteen, vaan myös taiteen murhe. Se vielä menisi, että ”julkaise tai tuhoudu” olisi motto, mutta entä itseviittaukset ”somessa”? Kun ”heavymetal” fanit kuuntelevat uniikkia rummunsoittoa, he kuuntelevat esimerkiksi Deep Purplea: Ian Paice ”rulaa” vieläkin. Häneen verraten ”retroileva mukaluova” rumpali lyö 16 tahtiin iskuja niin paljon lisää, ettei kykene kuin ajattelematomaan suoritukseen. Uutta ei synny. Soitto kuulostaa kärpäsen pörinältä – tiedekollegani sanovat tätä ”yliopiston” pöhinäksi: paljon tyhjäkäyntiä, vähän mullistavia aikaansaannoksia. Näin uusien ajatusten tai rudimenttien keksimishalu rapistuu. Riski on itsemme liiallinen toistaminen ”uuden keksimisessä”. Mahdottoman mahdolliseksi tekeminen unohtuu, kun kukaan ei uskalla tehdä virheitä, jos leipä on onnistumisesta kiinni?

Sosiologi C. Wright Millsiä ei voi sivuuttaa tässä. Hän jos kuka kritisoii liian yleisiä ja abstrakteja malleja. Hän korosti älyllistä valppautta tieteen uusiutumisen ehtona. Samoilla linjoilla olivat Frankfurtilaiset, ja joskus vastoin tahtoaanikin on myönnettävä Erich Frommin ehkä olleen oikeassa: sairaat ovat keskuudessamme, terveet laitoksissa. Niin tai näin, mutta yksikään tutkija, joka ei ole sanonut yhtään ajatusta ääneen ”omalla äänellä” on kaikkea muuta kuin palavasieluinen tieteentekijä. Olemme kai tällöin Colin Wilsonin Sivullisen ongelman (1956) äärellä, ymmärtämättä olevamme kaikki elämän sivullisia. Ja entäpä Tove Idströmin Työn orja (1990), joka ehkä onkin pohjimmiltaan laiska?

Mutta uuden luominen vaatii aikaa vai vaatiiko? Näin nopeasti ”kelaten”, useat säveltäjät kelasivat jopa vuosikymmeniä ennen kuin saivat oman äänen kuuluvaksi kuten Miles Davis. Tutkijat nyt valittavat aina kirjoittamisen aikapulasta. En allekirjoita tätä täysin, sillä meistä jotkut eivät uskalla kirjoittaa mitään omalla äänellä oli aikaa tai ei. Tuottavat akateemiset kirjoittajat ovat joidenkin tutkimusten mukaan lähes 70 prosenttisesti niin ajattelija- ja tekijätyyppeinä palavamielisiä, joskin ajattelijatyypeistä löytyy myös ahdistuneita. Mutta julkaisemattomuus on toisaalta inhimillistä, jos suurimmat syy siihen ovat 1) uudelleen kirjoittamisen laiskuus, 2) levottomuus ja ahdistavat arvioinnit, 3) perfektionismi ja 4) viivytysohjelmiikka ja kärsimättömyys. (ks. Boice 1990). Tosiasiassa valittajat ovat niitä, jotka haluavat aikaa päivätoimilla aloittaakseen, tuotteliaista jotkut opetusvelvoitteissaan kuulemma kirjoittavat koko ajan jotain. Kriittinen kysymys: kirjoittavat mitä? Voiko ajatusta pakottaa? Ei, mutta entä jos jotkut heistä löytävät tällä tavoin oman äänensä?

Miten meidän käy, jos ”hölynpölykoneet” lisääntyvät Yliopistomme kustannuksella? Miten käy tutkijalle, jos JUFO-luokka määrittää hänen arvonsa ajattelijana? Entä jos julkaisut tietyissä foorumeissa muodostuvat automaattisesti ”ranking-listoiksi” ilman, että kukaan vaivautuu infoähkyn kasvaessa lukemaan toisten tekstejä? Mitä seuraa siitä, jos rahoitus vinouttaa tieteenalojen keskinäisiä suhteita: toiset saavat toistuvasti rahoitusta enemmän kuin muut? Näitä kaikkia asioita sivutaan tässä numerossa. Ja Galtung (emt. 183) väittää asian olevan näin:

”Tietenkin työ joskus pelkistyy vain tekemiseksi...Ja laskut on maksettava, nyt heti. ...Laatu kärsii. Otetaanpa esimerkki: hyvin harvoin yliopistot ja järjestöt, viestimet ja muut aivan yksikertaisesti kysyvät, mistä *minä* haluaisin puhua tai kirjoittaa. Tietenkin niillä on kaiken maailman oikeus muotoilla kysyntä näillä sanojen markkinoilla. Mutta, jos ihmisellä on hitunenkaan luomisvoimaa, silloin hänellä on ehkä myös hiukan kykyä räjäyttää diskurssit, jotka ovat näiden dekaanien väsyneelle listalleen kirjaamien kurssin pohjalla”.

Niin tai näin, yhden onneksi ja toisen epäonneksi, tai ei kumpaakaan. Mikä Yliopistomme on tulevaisuudessa jää nähtäväksi. Ehkä tuottamisvimma ei vähene ja ns. raakadatan louhintaan käytetään entistä enemmän aikaa ja menetelmiä (vrt. big data). Lienee kai, toivottavasti, mahdollista sekkin, että digitalisointi ja robotiikan kehittyminen mahdollistavat uudet oivallukset – jos ei niiden löytymistä, niin ainakin kuvittelemisen. Jotenkin yliopistojen ja yhteiskunnan vuorovaikutusta on silti edistettävä reformein, vaikkei ihan Snellmannin ihanteeseen yllettäisikään (Miettinen 2018), eikä ihan kaikkea markkinoille alistettaisi (Karvonen yms. 2014). Ehkä kai sitten on vain tehtävä ”äänensä vuoksi” organisaatioissakin siten kuten Galtung (2003, 43, 192) kirjoittaa itsestään: ”Sinun on kuunneltava omaa pientä sisästä ääntäsi, äiti sanoi. Sitä en ole epäillyt hetkeäkään”. Galtung puolustaa sokeiden pisteiden etsimistä, ”*je prends mon bi où le trouve*”, ja riippumattomuutta väkevästi, ”*Jeg er s`gu min egen*” (emt. 192).

Jari Vuori
Päätoimittaja

LÄHTEET

- Boice, Robert (1990). Is released time an effective component of faculty development programs? *Research in Higher Education* 26(3), 311–326.
- Galtung, Johan. (2003). *Rauhan tiellä*. Helsinki: Tammi.
- Karvonen, Erkki. & Kortelainen, Terttu & Saarti, Jarmo (2014). *Julkaise tai tuhoudu!* Johdatus tieteelliseen viestintään. Tampere: Vastapaino.
- Miettinen, Reijo (2018). *Humbolt vai Snellman – minkälainen sivistysyliopisto. Tieteessä tapahtuu* 36(1), 3–14.
- Rumsfeld, Drumsfeld. (2002). (<https://www.youtube.com/watch?v=GiPe1OiKQuk>).
- Strathern, Paul (2001). *Mendeleyev's Dream: The quest for the Elements*. London: Penguin Books.